CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)

ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1998

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol ⟶ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▽ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole ⟶ signifie "A SUIVRE", le symbole ▽ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

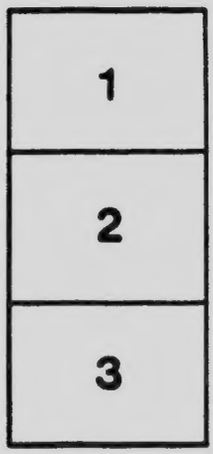

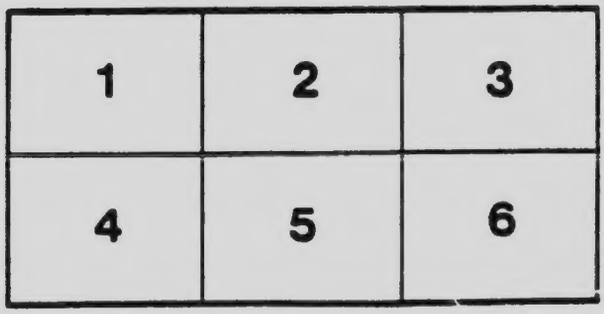

Укр. Видав. Спілка в Канаді.

Я. Н. Крет.

Унія з Римом.

Ціна 30 цт.

Накладом і черенками Спілки.

Укр. Видав. Спілка в Канаді.

Я. Н. Крст.

HUKRDOP

Унія з Римом.

Ціна 30 цт.

Накладом і черенками Спілки.

BX4711
.633
K74

І уразуміэте істину
і істина свободить ви.

Переднє Слово.

Перед тобою, любий читателю, книжка, якої брак даэть ся дуже відчувати під теперішню хвилю церковних непорозумінь, що ними завдяки Унїі з Римом жиэ від літ наш український народ в Канадї і Злучених Державах Америки.

Щоби зрозуміти добре се питанэ: чому саме Унїя з Римом причиною так невідрадних обставин на нашій церковній і народній ниві, звернемо увагу на дві важні річи, а то: на наше положенэ в новім сьвітї і на відносини римської — латинської церкви до наших Унїятів.

Зачнїм від першого. Хто інтересуэть ся житэм нашого народа ту за мо

рем, бачить, що вся українська преса в Америці, всї, хотьби найменьші зібра ня народу переповнені жалем та наріка нями, що народ наш до нинї некультур ний погорджений і не зорґанїзований ми мо тілько покликів, рад і орґанїзаційних проб. І оно дїйсно так эсть! Тай се не случай, не брак доброї волї у народа-нї-се простий вислїдок народного житя і народного бажання. А бажаннэ усього українського народу за морем одно: за спокоїти церковні справи.

Наш український народ перей шовши добру школу визиску і переслї дувань від польської, католицької шля хти в старім краю, а опинивши ся на во льній, американьскій земли, так дорожить своэю вірою, обрядом і церквою, що для них не боїть ся принести найбіль ше труду і тяжко запрацьованого гро-ша. Першою отже річию чи то по містах, місточках, чи по кольонїях побудовати церкви і удержувати сьвященників. Ко

ло церкви ґрупуэть ся всьо эство американьського чи Канадиїського Українця; в нїй містить ся його віра, його обряд, народність і цїле житя - скарб, якого не дасть собі видерти за нїщо в сьвітї.

І от против такого стану, против такої роботи коло забезпеченя нашого народнього сокровища станули:—Рим, французькі і айришські біскупи, латиньский клир і наші златиньщені Эзуїтами черцї Василияни та намагають ся вже раз здїйснити свої пляни, вже раз перевести на частинї нашого народа - на бідних Унїятах полїтику цїлковитого златинїзованя.

— Унїя ваша, сказав римо кат. епископ з Пітсбурґ, Па., Реґіс Каневін, се повільний але неустанний перехід з греко-кат. обряду на обряд зовсїм латинський. Нинї відбере ся вам женячку сьвященника, завтра то

му сьвященикови вже не вільно миро-
помазувати, за десять літ змінить ся лі
турґійний язик славяньский на латинь
ский, а за двайцять вже будете всї на ло
нї церкви правдивої, церкви римо — ка
толицької.''--

Так розуміэ Унїю Рим, а його за
борчу полїтику відчули вже нэраз Ук-
раїнцї -- Унїяти на своїй скірі. Поки що
народ наш узброэний в любов до своэї
віри, обряду і традиций відпираэ по час
ти ворожі удари і цураэть ся опіки влї
зливих напасників, та все таки слабші
падають в борбі, а сильнїйші з'уживши
всї сили на опір і без'успішне упоряд-
кованэ церковних справ не находять на
віть часу і спосібностий до иншого дї-
ла, до працї над поступом і орґанїзаци
эю.

1 чим довше потреваэ ся борба,
чим більше народ український буде
зглядати ся на римську колоду, або эще
й благати у неї помочи - тим скорше по

гребаэ сам себе тим скорше викопаэ гріб для своэї прадїдівської віри, церкви і обряду.

Але эсли усунемо сю злоду з під ніг, эсли зрозуміэмо, що нам до орґанїзациї не поможе нї Рим, нї біскупи, нї вкінци златиньщені черцї Василияни, эсли положемо свою і своїх дїточок будучність у власних силах -- тодї мусять упасти непорозуміня і колотнечі, а на їх місце воцарить ся спокій, просьвіта і добробут.

Прийми отже український читателю сю скромну працю, а з нею поміч і оружіэ в руки, прочитай сю книжочку з увагою, а дізнаэш ся правди: дізнаэш ся, яка була віра наших дїдів і прадїдів, зрозуміэш за що они проливали свою кров, пізнаэш усю злобу тих, що підступами і мордованэм втягнули наших предків до нещасної унії - спілки, а розуміючи і відчуваючи на своїй скірі насьлїдки сьвятої роботи витягни

сам собі науку. Правда укріпить тебе на дусї, научить тебе горячо любити всьо, що носить на собі українське знамя: сьвяту віру славних наших предків, величний наш обряд, українську мову і весь український народ.

Віннїпеґ 20-12 1908.

Я. Н. Крет.

ПОЧАТКИ ХРИСТІЯНЬСТВА НА УКРАІНІ.

Після достовірного переданя мав занести на руські землї перші лучі Христової науки сьв. Апостол Андрій. Проповідуючи эвангеліэ над Чорним морем поплив Сьвятий горї рікою аж до місця на якім пізнїйше станув Київ і заткнувши там сьв. крест, предсказав, що на сих горах засяэ божа благодать і розне сеть ся по всїй руській землї. Однак се перше сїм'я Христової науки видало на нашій землї овочі не скорше, аж в половинї девятого столїтя. Тодї бо (в р. 860) пішов руський князь Аскольд походом на Царгород і там заходами візантійского правительства і церковної грецької гіэрархії перейшло на християньство бі

льше число руських жовнірів разом ма
буть з князем.

Та не від річи буде на сім місцу
згадати, що робила тоді римська запад
на церков. Патріярхи, або як їх пізнійше звали,,папи''Риму не вдоволяючися першим, почесним місцем між пять'ма патріярхами християньского сьвіта, зажадали верховної власти над цілою християньскою церквою і в 850-ім році розкинули по сьвіті письма звані псевдо--ізидорскими декретами, в котрих твердджено, що патріярхи - або папи Риму - суть найвисшими судіями і настоятелями в християньскій церкві. Рівночасно впроваджено до западної, римської церкви всілякі зміни стародавних звичаїв, які були між християнами і то против волї прочих патріярхів та всхідних церков. Н[illegible]ено духовним целїбат (безженність) в супротивности до постанов першого вселеньского собору, запроваджено піст в суботу, уневажнено сьвя-

щенника миропомазувати, а тайну сю віддано виключно епіскопам, і т. и. Всї ті ново-введеня осудив трулянський собор в 692-ім роцї і від сего часу заострюють ся відносини всхідних церков до церкви западньої, повстає розкол, що розгорів ся відтак в великий огонь та приніс 1054 роцї цїлковите роздвоєнє западньої, римської церкви від всхідної, православної.

На соборі в Царгородї 1054 року всї епископи і патріярхи всходу окликали западню церков яко таку, що віддїлила ся від єдности Христової церкви, покинувши єї переданя і науку.

Роздїл отже одної церкви, від другої зачав ся эще 850 року по Христї, значить давно перед тим, заки добачуємо на Руси слїди христіяньства; проте твердженє, будьтоби наші Русини охрестили ся яко „Унїяти" зовсїм хибне. Христіяньство ширило ся на Руси під безпосередним впливом православної

Греції. Вже 860 р. по охрещеню князя Аскольда і його дружини вислав грецький патріярх Фотій грецького епископа на Русь, підчас коли иньшого епископа родом Німця, якого на Русь вислали з Риму для ширеня папської віри, наші Русини навіть не приняли.

Від 860-их років находимо на Україні вже більшу християньску громаду. Слідно се по угоді, яку робив князь Ігор з Царгородом 944 року, значить 44 роки перед хрещенэм Володимира. Християнська Русь виступаэ вже поруч з поганьскою, бо як каже літопись християни присягали на угоду в церкві сьв. Ілії, а поганн на бога Перуна. Незабаром, бо 957 р. охрестила ся і жінка Ігора - княгиня Ольга тай гс без перепон, зовсім добровільно, а за тим ґрунт для християньства був на Руси зовсім приготований. Правда, християньство не було эще вірою державною - пануючою, було эще виставлене на посьміховища, а навіть видало із

свого лона двох мучеників - та вже зближав ся час цілковитої эго побіди над поганьством - зближав ся час панованя Володимира Великого.

Про хрест Володимира оповідають літописи всякі переданя, які здаэть ся мало схожі з правдою, а особливо сї посольства зі всїх усюдів, що то захвалювали нашому князеви кождий свою віру. Властива причина склала ся ось так:

Грецький імператор Василь попросив Володимира, щоб той поміг йому здавити повстанэ. Володимир згодив ся помочи, однак в заплату зажадав, щоби Василь віддав за него свою сестру Анну. Для Василя не було се трудним жаданэм, та все таки він поставив умову, щоби Володимир охрестив ся. Здавивши бунт в Грециї вернув Володимир до Київа, звелїв понищити поганьскі ідоли і заповів по Київу, щоби всї без виїмку йшли слїдуючого дня на ріку хрестити

ся. Першого бо дня охрестив ся Володимир і бояри. Люди з радостію сповняли се велїнэ розуміючи, що нова віра мусить бути добра, коли эї приняли князь і бояри. Другого дня грецькі сьвященники з Корсуня і Царгорода, що приїхали з царівною, охрестили в Днїпрі Киян.

Володимир скільки ставало в него сил зачав розповсюднювати християньство по більших городах своэї держави. В наслїдок сего Христова віра стала на початках релїґіэю вищих верств: бояр, княжої дружини і купців, а доперва з часом повільно переходила в народні маси -- на села. Щоби як найскорше рознести сьвітло божої науки по цїлій державі, мусїв Володимир оснувати церковну гіэрархію. Вже перед тим післав царгородский патриярх епископів на Русь, але сї яко місионарі в поганьскій державі не могли явно орґанїзувати ся в діэцезпї. Доперва Володимир поста-

вив в Киэві митрополита Михаїла, що привіз із собою з Греції, збудовав для него катедральну церков Пресьв. Бого родиці, звану Десятинною, позаводив відтак епископства по инших більших містах, як: в Переяславі, Новгороді, Чернигові, Ростові і Білгороді, підпомагав церкви і книжну осьвіту та так довершив славне і сьвяте діло, за котре церков руська назвала його рівноапостольним і причислила до сьвятих.

ЦЕРКОВНА СПРАВА ДО УНІ.

Церков Христова від введеня християньства через Володимира В. утверджала ся на Руси що раз більше, а стан духовний приходив до великого значіня і поваги. Верховним начальником церкви був митрополит київський, рукополаганий царгородским патріярхом. Митрополит поставляв знова епископів, яких вибирали собі старші сьвященники, бояри і народ враз з князем. Князі виносажали щедро Епископства, даючи їм десятину з мита, меду і лісів та призначуючи їм доходи з церков і сіл.

Так отже свобідно і спокійно розвивала ся руська наша народна церков спомагана всхідною Грецією, а не маючи противно нічого спільного з Римом, котрий за той час з'умів вже утвердити по всім заході свою науку, що головою християньства не Христос, а папа, і хто

не стоїть з сим папою в спільности, той не може бути спасений.

Однак наша руська церков не багато собі робила з такої папської погрози; вірила в Христа - і то зї вистарчало. Та Рим і ціла западна, католицька церков не могла глядіти на гарний розвиток всхідних церков, а особливо своэї сусїдки церкви руської. Тим то при першій лучшій спосібности намагали ся папи втягнути і нашу церков на своэ лоно.

Перші проби злучити руську церков з римською сягають початків 13 го віку. Правда сї проби відносили ся все скорше до Галичини, як до других руських земель, позаяк Галичина сусїдовала з католицькою вже тодї Польщею і Уграми. Іменно коли про славне панованэ галицького князя Романа почули і в Римі, прислав папа Іннокентій, неаби який полїтик, до нашого князя послів з царскою короною, та зажадав, щоби за сю ко

рону змінив князь і весь його народ обряд руський на латиньский, та узнав його Іннокентія своїм духовним зверхником.

,,Мечем сьв. Петра, говорили римскі каноніки до Романа -- може папа наділити тебе широкими землями'' А звісно, що тоді папи оголосивши себе намістниками убогого і покірного Ісуса - скидали з царских тронів або на них саджали царів і королів свого латиньского обряду і взагалї провадили політику в цілій Европі.

,,Эсли таким мечом воюэ ваш папа -- сказав гордий Роман -- то я не потребую з ним спілки, бо своїм мечом можу эще прославити свою руську землю!'' Відкинув римську корону і унії не приняв.

Як бачимо перша проба втягнути Русинів до Унії Римови не повелася. Троха лучше пішло діло з галицьким королем Данилом. В роцї 1234, ко

ли татарський хан завоював всї руські землї, камагав ся король Данило скинути з себе татарске ярмо та збирав сили до рішучого виступу против хана. В той час присилає папа Іннокентий 4 своїх послів до Данила, предкладає йому королївську корону і обіцяє післати всїх князїв западу на поміч против Татарам, щоб лиш Данило приняв Унїю з Римом. Данило довго надумував ся, но вкінци видячи, що воєнна поміч йому тепер конечна, приняв предложеня папи і приступив до Унїі з Римом.

Данило уповаючи, що приспіє по міч союзників з заходу, почав війну. Однак кілько не напросив ся обіцяної помочи від папи- нїхто неприходив. Тодї Данило огірчений до живого зірвав всяку звязь-унїю з Римом. Рим і сим разом не скористав з Русинів. Та бачне око римських дипльоматів не сходило з рускої землї. Чого не могли діпняти ви сшою полїтикою, зробили силою, інтри

ґами і грабіжию.

Саме в сім часї наша вітчина спльондрована татарами пішла під пановане Литви а відтак католицкої Польщі. Від тої отже пори, як Галицько-Володимирська Русь утратила свою політичну самостійність, дізнає і наша руська церков що раз сумнїйшої долї. Особливо за панованя польского короля Казимира на Руси почали сходитись до наших міст громадами жиди та Нїмцї, а за ними хмарою латиньські монахи, як Францїшкани та Домінїкани. Казимир взяв ся на добре до Русинів. Знаючи, що заборолом народнього житя і духа эсть інтелїґенція, прогнав руських урядників з урядів, а на їх місце посадив Поляків та Нїмців, і поналїлював їх руськими добрами та землями. Казимірови ходило головно о се щоб чужинцї сї нові урядники на Руси були тут першими розсадниками і оборонцями латинської папскої віри. Він же від серця бажав собі ввести на Русь

латинську, папську віру, щоб сим забезпечити польске на Руси панованэ. Для монахів і латинських сьвященників будував церкви і монастирі, відбирав руські церкви та перестроював на латиньскі. Латинські ксьондзи ходили по дворах руських бояр і перетягали тих на латиньство, а то пішло їм легко, бо Казимір зараз наділяв таких перевертнів почестями і урядами. Найшло ся споре число наших бояр, що ласі на гідности переходили в латиньство, а відтак ставали Поляками. В такий отже розбишацький спосіб закорінила ся на Україні латиньска, папська віра, а церков наша, церков руська убожіла та під'упадала.

З часом дістали польські пани велику силу. Вони збирали ся на з'їзд, що звав ся сойм, і той сойм вибирав, эсли треба було короля, заводив закони, та порядкував усякими державними, загальними справами. Кождий пан держав своэ войско, у панів були міцні за

мки серед величезних маєтків, загарба них у руських селян, і в сих замках жи ли пани, як які королї. Мало не вся зем ля була паньска, попівска і монастир ска, а народ робив на них паньщину. Король бо пороздавав панам українські землї, а ті заводили скрізь панщину, се лян мучили, били і дерли скіру прими сюючи собі право не лише над тїлом, але й над хлопскою душою. Між поль скими панами було вже багато панів ук раїнських, були вже Потоцькі, Дідуши цькі, Чернецькі і инші, що покинули свою мову задля польської і віру свою руську задля панської тай стали пере вертнями, здрадниками свого власного народу. Тим то панам хотїло ся докон че, щоб і на Українї була скрізь католи цка віра і щоб помалу весь український народ перевернув ся на Поляків. Якаж була доля нашої руської церкви серед такої нагінки католицьких маґнатів?

Спершу від часів сьв. Володими

ра В. була вона церквою державною, а тепер церквою державною або пануючою стала латинська, православна же руська була немов з паньскої ласки. Руське духовеньство мало менші права ніж латинське польське. Католицькі епископи були членами сойму, руські ні. Видано навіть закон, яким зборонено ставити нові руські церкви. Всї церковні уряди залежали тепер від польського короля, князів і панів. Коли князь або король дарував якому панови землю, а на сїй земли була руська церков чи монастир, то в купі із землею давав король панови право настановляти на сїй земли духовних. Від того то часу завів ся порядок, що епископів і ігуменів настановляли королї, яко пануючі на державних землях, а низше духовеньство настановляли пани. Звали ся такі пани патронами церкви, себ то опікунами і добродіями.

Віднявши отже нашому народо

ви і духовеньству права презентувати попів, пани звичайно зовсім не дбали, щоб попи були чесні люди, доброго християнського житя, розумні і до того діла спосібні. Вчера був ще якийсь польський шляхтич ротмістром в війску, пі ячив, розбивав, нападав на людий -- а нині вже дістав грамоту від короля і він вже епископом чи ігуменом руського монастиря. Польським панам ходило взагалї о тоэ, щоби привести руське духовеньство до упадку, на низький степень, а народ побачивши, що в латинській церкві більший порядок, приставав до неї. І справдї руське духовеньство жило в сім часї дуже погано. Вищі духовні переважно польські шляхтичі жили по замках в'эдно з панами, піячили, держали собі війско, і розкошували, пригадуючи собі свою діэцезию раз в рік, як прийшло брати данину. Богацтва мали они незміренні. Ходили в одїжи з найдорожших материй, їли найкра

сші страви, пили найдорозші вина. Взагалї жили в піяньстві і розпустї. По судах бували справи, де обвинювано за тяжку розпусту архіэпископів як примірем Кирила Терлецького, або за душегубство як от Никодима Шибінського. Сей навіть черців повиганяв з монастира, а сам гуляв там з розпустницями. Про церковну роботу не дбали, а старали ся о тоэ, щоб як найскорше забогатїти. Церковні гроші забирали собі, а церковні добра віддавали своїм незаконним дїтям, родичам або приятелям, продавали, міняли або давали в аренду. З парохіян та попів дерли великі драчки, а коли парохіяни не хотїли давати -- то запечатували їм церкви. Колиж такий епископ був сам патроном якої церкви, то він простїсїнько давав сю церков в аренду тому хто більше дав.

Оттакі були вцсші духовні. А з нисшими було ось так:

Пан був патроном на своїх зем-

лях і настановляв попом того, кого хо тів. Через се попи були в него попиха-чами. Такий бачте стан задержав ся аж до нині, що руську парохію надає поль ский шляхтич вимагаючи від попа заяви, що той не буде ширити між народом просьвіти, але вчити ме їх покірности і рабства. Тодішні попи — се люди наскрізь бідні; самі справляли землю, руба ли дерево і сплавляли ріками і їх трактовано як підданих селян. Пан і його служба примушували попа вінчати кого хотіли, а кого хотіли розлучити, часто навіть судили попа, кидали до вязниці і переслідували, Але так робили лише з нашими руськими, бо латиньскі попи жили в найбільших ласках і поважаню. На то всьо не мали наші сільскі попи від нікого оборони, бо архиреї були самі такі як пани і з панами тримали; замість отже оборони і помочи, самі архиреї били попів, карали тюрмою і накладали на них податки. Не дивно отже, що низше

духовеньство було темне, неосьвічене, нерозуміюче свого діла.

ЦЕРКОВНІ БРАТСТВА.

Сумний стан руської церкви і духовеньства бачили люди сьвітскі і помало стали продумувати, як би направити діло і завести в церкві деякий лад. Не взяли ся до сеї справи пани, бож они самі раді були упадкови нашої церкви, бож они самі настановляли таких епископів, що порали ся більше коло чарки, шаблї і гарних дївчат, нїж коло божого дїла. Не взяли ся мужики - селяни, бо не мали нї права, нї просьвіти, нї спосібностий. Взяли ся за тоэ дїло міщани, купцї, шевцї, ковалї та иньші ремісники. А дїло мало ся так.

Здавна по містах парохіяни збирали ся коло своэї церкви і заводили такі спілки, що звали ся братствами. Братчики поперед усього мали на цїли до помагати церкві, вкладаючи до скарбони приписану квоту. На храм варили

мід і мали право продавати його без акцизи тай з сього заробляли гроший. - Із тих так то зароблених гроший братства украшали свою церков, давали віск на сьвітло та платили попам і дякам. Потім вони заводили і держали шпиталї доми, де збирали ся на поради і школи. Усїх братчиків своїм коштом ховано. Вступати до братства міг кождий, хто хотїв; міщани і селяни, пани й мужики жінки і чоловіки аби лише платив свою вкладку до братскої скринки і слухав старшини. Всї справи рішали братчики громадою, а раз на рік вибирали з по між себе чотирох старших братів і сї завідували всїми братскими справами; ті що провинили ся, бували карані грошевою квотою, або садили їх на дзвінницю, а хто не слухав братского присуду, то го відлучали від церкви.

В першій половинї 16 го віку таких братств було эще дуже мало, тай то лише по великих містах як от у Льво

ві або у Вільні. Аж при кінци 16 го сто
літя заводять ся такі бртства одно по
другім так, що за 15 літ укрили вони
Україну мов густою сіткою.

Найстаршим братством було Львів
ське. Воно списало собі статут, в кот
рім поставлено строго наглядати, щоб
будовали ся школи, друкарні, приюти
для старців, дальше, щоб вчити молодіж
з котрої пізнійше виїдуть оборонці цер
кви і народа.

В той саме час приїхав до Львова
антіохійский патріярх Яким, тож братчи
ки подали йому свій статут до затвер-
дженя. Він і затвердив його 1 січня 1586
року і надав братству свою грамоту. Па
тріярх Яким побачивши безлад в руськ-
кій церкві надав братству великі права.
Після тих прав мали братчики пильну-
вати, щоб сьвітскі люди, як і духовні жи
ли після Христової науки; мали докоря
ти їм за неморальне житє, а коли не ус-
лухають їх писати до епископа.

,,Колиж і епископ піде проти закону правди тай почне порядкували церквою не по правилам сьв. Апостолів піддержуючи беззаконність, - то такому епископоги нехай противлять ся всї, яко ворогови правди.'' А братчиків без братства не міг епископ судити. ,,Колиж би хто тим правам братств противив ся, хочби найстарший князь чи архиепископ, то тодї, - сказано в грамотї -- на таких нехай буде проклін всїх чотирох вселеньских патріярхів!''

Коли Львівське братство дістало той статут, тодї і иньші братства почали переймати його для себе. Всї братства жили в згодї, мовби одною спілкою, а львівське стало найстаршим. Трохи згодом року 1588 -- го заїхав на Україну царгородський патріярх Эремія. І сей бачив добре, що таке робить ся серед українського духовеньства. Він скинув київського митрополита Онисифора за те, що вдруге оженив ся, покарав

супральського архимандрита Тим
Злобу і дуже налякав висше украї
ке духовеньство. Эремія зрозумів
лише братства могуть дати я' ійсь
церкві на Україні, томуто і потвер
давні права всім бртствам а Львівс
му та Віленьському дав титул „с
р о н і ґ і й, - себ то таке право, що є
кони не могли в нічім мішати ся до
обох братств.

Дуже се не подобалось украї
ким духовним панам. Деж таки: я
там хлопи: шевці, ковалї те
дуть за ними наглядати, будуть їм
казувати що і як треба робити! Д
хто видав таке! То собі можна було
ляти, пити, в розкошах купати ся,
схочу грішити -- а тепер маэш! „Х
пи" зробили ся старші за архиреїв!

А „хлопи" таки й справді взя
ся до сего діла. Їм до помочи стали з
українські пани Островські, Вишне
цькі, котрі не перейшли на латиньст

але повписували ся до братств.

Року 1594-го зібрав ся собор в Берестю. Братства післали від себе на той собор богато послів. Їх було там так богато, що само сьвященьство мусїло їм покорити ся. Собор сам признав братствам усї їх права і загрозив острими карами, хтоб посьмів противити ся братствам. Львівське братство пожалувало ся на свого епископа Гедеона Балабана, собор присудив його скинути. Після сего братські посли стали докоряти духовеньству за непорядки в церкві, що жили поганим житэм. Дальше домагали ся братства, щоби епископи і митрополит були вибирані, як перед тим — духовеньство мусїло і на се пристати, та удати ся до короля, щоб потвердив сей порядок.

Тай на соборі братства не перестали. Року 1592-го львівські братчики списали патріярхови усьо погане житэ архиэреїв тай просили його, щоб прис

лав на Україну свого делэґата, а то
щоб зібрав собор, на котрім осудить
всїх виняних владик.

УНІЯ.

Такий стан зробив незвичайно прикре вражінэ серед української гіэрархії. Щож она робить? До якогось часу му сіли вищі духовні корити ся, бо бачили біду; недавно бо скинув патріярх київського митрополита, та много инших по карав. Треба було раз-у-раз трусити ся що братство після лист до патріярха, а той возьме тай скине за неморальне житэ. А житя їм зміняти не хотіло ся.

Правда, що декотрі владики пробували змагати ся з братствами. Так львівский епископ Гедеон Балабан наїздив зі своїм війском на братскі монастирі і церкви, розганяв попів та учителів і,т.и.,але ні эму ні иньшим не удало ся перемогти братства. Виходило таке, що треба було або корити ся братствам і у всьому їх слухати, або відкинути ся зовсім від патріярха і від тої усеї

біди, яка на них упала за розкішне н
моральне житэ.

А зараз коло себе бачили укра
ські владики інший лад. В католицьк
польській церкві епіскопи мали страш
нну силу -- кожде їх слово було сьвят
Сьвітскі люди не сьміли до церкви м
шати ся. Епископи жили в розкошах,
в державних справах мали велике слов
Стало отже заздро українським правос
лавним архиреям на таке житэ, тай ба
жали і собі такого.

От задумав дехтс з владик зроб
ти так, щоб українська наша церква від
кинула ся від патріярха тай пішла під
власть і покров латиньскому, римс к
кому папі. Що через се доведе ся
зміняти віру - те їм було байдуже. Н а й
головнійше тут було се,
щоб визволити ся з під
братств. А братства їм так надоїли,
що про львівского епископа Балабана
розказувано, що він радий був би й чор

та на поміч узяти не то римлян, аби лиш збути ся йому братств.

Польский уряд давно вже хотів скасувати православну віру, підчинив ши эї під пану, та ніяк не міг сего зро бити. А саме в сім часї покликано з Німечини католицьких черців эзуїтів. Се эзуїтське товариство дуже ревно боро ло ся за католицьку віру та силувало ся повернути в католицизм кождого, хто ще до него не належав. Эзуїти бу ли і суть до нинї дуже хитрі і лукаві, та вмовили в себе, що можна і погане діло зробити, аби лиш з того мав користь католицький Рим. Вони підлещу вали ся до королїв і панів, добували на свою справу силу гроший, писали в обо рону католицтва книги, заводили шко ли та в них вчили дїти по своэму, по э зуїтськи. Скрісь по Польщі та Українї зачали заводити свої монастирі та шту чками, насильствами переробляли Ук раїнців на Поляків.

Так отсї Эзуїти почали намовл
ти українських владик піддати ся пап
Вони спокушували їх, розказували,
ка їм православним архиреям тепер н
воля через братства, а яка тодї буде в
ля і гаразди, коли підчинять ся римско
му папі. А ті і сами бачили, тай заду
мали пристати до Унії.

Першим ініциятором Унії висту
пив львівский владика Балабан, роздра
жнений тим, що патріярхи посадили
йому на шию львівских братчиків. В р.
1594 зібрало ся чотирох владиків: Ба
лабан, Терлецький, Збируйский і Пел
чицький на соборчик до Белза і уложи
ли собі там та підписали першу декля
рацию Унії з Римом. Деклярация ся бу
ла уложена секретно. Владики заявили
свою готовість піддати ся під власть па
пи під умовою, що в уніятській церк
ві будуть полишені незмінно всї грець
кі обряди. По сїм притягнено до заго
вору ще иньших владиків; Іпатія Потї

я, перемишлського Михайла Конисти ньского, а далї по довгих ваганях при ступив і київський митрополит Рого за Михайло, так, що до р. 1595 втягне но під декляpацию унії весь українсь кий епископат. Для поляків — католи ків як і для правительства було се ра дісною несподіванкою. Польскі пани тай король радо заявили ся сповнити бажанэ і домаганэ українських влади ків — заговірщиків. Обіцяли владикам, що їх захоронять від напастованя зі сто рони патриярхату і вірних, та доложа ть всїх сил, щоби привилеї і їм обіцяні права були дійсно виконаними. По сих переговорах лїтом 1595 р. Терлецкий і Потїй, яко депутати православного епископату поїхали до Риму поцїлува ти папскі ноги і просити ся під власть і зверхність римскої курії.

Папа згодив ся на унїю, а Потїй з Терлецьким присягли на Эвангеліє за київського митрополита Рогозу і за

всїх українських владик. Року 1596 марті вони вертали ся до дому.

Невважаючи на се, що сї переговори і конференциї вели ся скрито, змова владиків не могла остати ся на довго в тайнї. Починають перелїтати між укр. суспільностию поголоски, а вкінци 1596 р. ще оба делэґати не вернули з Риму, заворушив ся весь український народ. Простий, сільский люд, городяне і братства всї запротестували против сего. Та владики замовляли, що сї переговори не мають рішучого характеру і справа нїяк не може бути рішена без собору. Тими запевнюванями старали ся владики позискати для себе і заспокоїти голову і провідника православних князя Константина Остроського і инших українських панів, котрі бурили народ за се дїло, що іменно епископи не порадили ся своїх духовних і мірян.

Тимчасом Потїй і Терлецкий вер

нули ся. Народ дуже обурив ся і хто знаэ, що булоб їм, та король польский заступив ся за ними а папа приказав митрополиту Рогозї скликати собор, щоб тую справу з унїэю розглянути. Собор визначено в 1596 р. в Берестю на 6 жовтня. З'їхало ся богато архиерів, эзуїтів та попів. Патриярх царгородський прислав свого заступника; приїхав і князь Острожский з 2000 українськими панами. Відпоручники православної шляхти і міщанських громад привезли інструкциї, котрі жадали 1. покараня здрадників — епископів, що самовільно покинули патріярха, відобранэм їх урядів а 2 ге: Унїя не може рішати ся на такім синодї, що про него нїхто небув повідомлений, без відомости всхідних церков.

Та в Берестю вийшов не оден але два собори. На унїю пристав митрополит і пятьох епископів. Їх було 6 епископів, але Балабан в послїдній хвили

відкинув ся і пристав знов до прав
лавних. Так отсї пять і митрополит
прийшли на собор. Їх кликано - они
прийшли. Четвертого дня собор пост
новив скинути митрополита Рогозу
тих владик, що пристали на Унїю.

А унїяти зібрали ся окремо і зн
ва постановили скинути Балабана т
Копистяньского, що зістали ся з прав
славними, скинути дальше всїх право
лавних духовних та оповістити унїю
Тимчасом, як унїяти проголошували
своэ відступництво від патріярхів, со
бор православних рішив, що українсь
ка православна людність польско — ли
товської держави хоче далї зіставати
при патриярхах і не признаэ унії, яку
для своэї користи матеряльної готуэ
пятьох зрадників епископів. Вислано
з сего собору депутацию до короля,
щоб позбавив уряду сих пятьох і мит
рополита. Однак справа вийшла інак
ше. Ляхи узнали справу унії вже ріше

ною, бо за нею заявили ся епископи, мірянам - же після католицької практики до церкви зась.

Православний собор роз'їхав ся з Берестя, а король звелїв ухопити патріярхового намісника Никихфора і посадив до вязниці в сїй цїли, щоб сей маючи вплив на православне українське селяньство не бурив його против унії.

Так стала ся року 1596 на Україні церковна Унія. Мало не все вище духовеньство пішло тепер в унію оден лише народ думав інакше. Польський уряд, король, сенат, сойм — признав тільки таке духовеньство, що прийшло в унію, передав уніятским архиреям усї церковні добра на Укрчїні. Так православні зістали ся без висшого духовеньства — без митрополита і епископів але й ті остали без мірян, бо весь народ і українська шляхта станули против унії.

По сїй подїї взяли ся пани і у
ряд таки на добре до ,,унїї'' розумік
чи, що эсли тепер не використають се
справи, так не дістануть в'друге та
доброї до сего нагоди. Виключають отж
українське дворяньство раз на все ві
виборів, від військових і мійских урядів
Від Українців відобрано староства, се
ла і другі доходи, а на їх місце поставл
но Ляхів. Польському війску дано
власть карати смертию селян і міщан
і що лише може вимислити сваволя
нелюдяність, все то терпіло наше селя
ньство прозване з горда ,,хлопами''.
Грабежі, насильства, побої і убійства
перейшли всяку міру. Українцям за
казано збирати ся на якого будь роду
зібраня. Церкви віддавано насильно у-
ніятським попам, яких вже встигли ви
учити Эзуїти. Эзуїти, що їздили з три-
юмфом по Україні для перегляду цер-
ков, мусїли возити наші люди від села
до села. Церкви же, що не хотїли прис

тати на унїю, віддавано жидам в аренду.

,,От - таке то було лихо
На всїй Українї!
Гірше пекла...А хто винен?
Ксьондзи Эзуїти...''

сьпіваэ про сї часи наш віщий Тарас Шевченко.

В сїм всенароднім горю підняла ся нова сила і поспіла з помочию в обороні віри і народа а силою тою було -- Запороже. Чим більше народ терпів від паньських порядків, тим більше знаходило ся втїкачів, що глядїли своэї свободи за Днїпровими порогами. Запороже добуло собі тепер найбільшої слави, і оно обнимало не саму лише Сїч, но весь Український народ, що бачив в Запорожу опір і забеспеку против гноби телїв чужих і своїх ,,Унїятів''. А був на Запорожу гетьманом славний Конашевич Сагайдачний. До него то й удав ся польский король Жигмонт о поміч про

ти Москви. Сагайдачний бачивши, що Ляхи в біді -- та нуж робити угоду, щоби бодай сим - та тим прийти в поміч бідному народови. Ляхи згодили ся трохa легче мучити Українців, а гоненя за ,,унію'' таки зовсім залишили на часок. У Сагайдачного давно була думка знести ворожу для народу унію, тож тепер розвинув широку діяльність, щоби свої мрії сповнити.

В 1620 р. запросив Сагайдачний эрусалимского патріярха Теофана, що їхав з Москви, і той поставив в Київі митрополита Йова Борецького і иньших шістьох православних епископів на місце тих, що перейшли на унію. Стало отже на тім, що в кождій діэцезиї було по двох епископів: оден православний, другий уніятский. Той сьмілий вчинок Сагайдачного не подобав ся польскому королеви, тож на жалоби уніятських епископів оголосив король всїх щой-но поставлених епископів ,,самозванця-

ми'' - неважними і казав їх прогнати. Но се була справа з Сагайдачним, з тим як в піснях каже ся, ,,що проміняв жінку - за тютюн та люльку'' Сагайдачний постояв отже енерґічно в обороні православних владик, тим більше, що Ляхи знова потребували козацької помочи против Татар. Що більше Сагадачний, чуючи силу в своїх ,,Грицях- Свинопасах'' (так звали Ляхи козаків) приказав королеви видати наказ, щоби ,,по цілій Україні православний народ уважав ся рівноуправленим з другими, що би ново поставлених епископів признано законними'' і такі иньші полегчі. Сваволя шляхти і ,,уніятів'' притиснена троха на Україні перенесла ся на Галичину і Литовську Русь. Без взгляду на королівскі численні грамоти і конституциї, заказуючі пересьлідувати православних, повтаряють ся ту раз у — раз гоненя і доводять народ до великих забурень. Найбільші забуреня

повстали в епархії Полоцкій а роз'яренэ між православними і ,,уніятами'' досягло великих розмірів особливо за епископа Йосафата Кунцевича. Той бувший эзуїтский ученик, а відтак завзятий уніят славив ся нетерпимостию до православних та старав ся за всяку ціну знищити эго в своїй диецезиї. Надармо силував ся Сагайдачний повздержати Кунцевича в його загорілости, надармо упоминав його польский князь Лер Сапіга, закидаючи йому всякі безправства, замиканэ і печатанэ православних церков, насиланэ збройних людий на молячі ся в церквах маси народа — все то не помогло; Кунцевич робив по свому і довів православних до такої люти, що посікли йому сокирою голову, а тіло кинули в ріку. Того Кунцевича проголосили відтак Эзуїти ,,сьвященомучеником'', за ревність около розширеня ,,Унії''.

Убійство Кунцевича мало для У-

країни дуже сумні насьлїдки. Розлюченї Поляки і Эзуїти за то убійство вислали до Вітебска комісию, щоби укарати бунтівників. Комісия задекретувала до сто людий на смерть, з тих 20-ом стято сейчас голови, а другим, що поутїкали сконфісковано маэтки. Всїх же жителїв міста Вітебска засуджено: ,,щоби під карою смерти приняли унїю. Всї церкви без винятку віддано унїятам, а крім того сей засуд розтягнено на иньші міста як: Потоцк, Могилїв, Оршу і Мстислав. До міст наслано богато війска і тоэ мало огнем і мечем очищати їх від православія. Словом злоба розжаріла ся з подвійною силою. В наслїдок сего безпощадного гоненя не стало в полоцкій ґубернії і половини людий: одних убито, другі поутїкали хто в глибоку Росию а хто на Запороже, оставші-же під нечуваним натиском приняли унїю.

Вот що оповідаэ лїтописець з сих часів: ,,Ляхи з бідою вздержували ся

від крайного пересьлїдуваня не - унїятів, поки жив страшний для них Сагайдачний.— Однак, як эго не стало, а православні люди подражнили Ляхів через убійство Кунцевича, злоба розгоріла ся з подвійною силою а гоненя відновили ся по цїлій Українї з нечуваним зьвірством. Так в Київі спустошили Ляхи чудовий софійский храм, ограбили богатий Видубицький монастир в Куцку, перетворили православні церкви на військові маґазини, в Вільнї перемінено православні церкви на коршми і гостинницї. У Львові заборонено хоронити публично Українцїв, в Міньску віддано церковну землю під божницю для татарських кольонїстів. Людий, що не хотїли прилучитись до унїї, замикали в тюрми, або проганяли з міст; православних попів мучено всякими муками, і не дозволено їм служити богослуженя навіть в шатрах поза містом.

От — таке щастэ, мир і братолю

біэ принесла на Україну унія з Римом. А нині між тими самими Українцями эще тисячі, що чванять ся бути ''унія тами,, може і не відаючи, кілько кро ви, лиха, сліз і нещастя принесла ся ,,унія'' в наш тихий, зелений рай — в нашу Україну...

Гоненя українського народа з приводу ,,сьвятої унії'' так часті і жор стокі, що воэвода київский, хотяй Лях і католик писав до свого короля і до сойму ось такі слова: І чого ви хочете від того чесного українського народу? До наших уший доходить плач, зойки і нарікання того народу, що своїми гру дьми заступав наше королівство від ди ких орд. Дійшло до того, що людий прогнаних за ,,Унію'' з їх домів і маэт ків не може тепер помістити Понизэ. Та ніхто не слухав таких голосів. Самі владики уніяти, бачучи таке пекло між колишними своїми духовними дітьми, призваними тепер з горда ,схизматами'

триюмфовали з побіди і заживали тих почестий, вигод і розкоший, які їм за „Унію" обіцяли Эзуїти.

Ось як пише наш славний Іван Вишеньский про тодїшних епископів уніятів:

„Нехай прокляті будуть владики, ігумени і архимандрити, що собі поробили фільварки з монастирів і міст сьвятих і тільки самі з приятелями годують ся з них як худоба; збивають гроші, щоби донькам своїм дати добрий посаг, синів одягають, жінок прибирають, слуг намножують, коний ситих під масть добирають, розкіш свою по ганьску сповняють."

„Покажіть менї, хто з вас покинув дім, села, маэтки, рідню і мірске житэ Господа ради? Чи не нато ваші милости приняли унію, аби при помочи уряду католицького знайти в церкві божій ще більше сокровище маэтків, богацтво скарбів грошевих і доходів, в достатках

безпечальних і розкошах як у маслї плавати?

Чи не робити ви, ваші милости, ще голоднїйшими алчущих, хоч вони носять той — же образ божій, щой ви, а ви їх лупите, з гумна стоги і оборо ги волочите, споживаэтэ їх труд і піт крівавий, поживаэте лежучи, пиво пре виборне варите і в пропасть свого неси того черева вливаэте, а бідні піддані в своїй неволї і річного обходу свого за доволити не можуть, з діточками свої ми стїсьняють ся, їжі собі уймаючи; ,,Чи не обнажаэте їх, ваші милости, — коней, волів, овець забираэте з обори у бідних підданих, дани грошеві, дани поту і працї їх витягаэте, з них до жи вого лупите, лупите, томите, — а самі як ідоли сидите на однім містї, — і кров і силу, працю їх і подвиг виссав ши робите з них жебраків".

,,Як же ви духовними тай не тільки духовними, а просто вірними

(християнами) можете звати ся, коли ви брата свого, однако з вами во эдиній купели хрещеня родженого вважаэте низшим від себе і даэте на поталу панам та жидам — називаючи эго х л о п о м. Добре — нехай буде хлоп; але памятайте, що він брат ваш, у всім вам рівний.

Так писав Вишенський, наочний сьвідок всяких тодішних безправств, а його слова були словами усього українського народу.

Уніятскі владики маючи опіку короля і панів, а закопавши ся зараз таки по проголошеню унії в источник великопанського житя зовсім не дбали про свою унію; не обходило їх, чи будуть з ними числити ся польські маґнати, чи ні, чи буде ненарушений іхній обряд, чи ні — з них досить, що увільнили ся від нестерпних брацтв, від патріярха, тай як в бога за дверми заживали панської ласки.

А пани почали заправляти зов сім сьміло сю ласку полином, хоть вла дики не кушали його, бо і не для них се була пожива. Полин був призначений українському народови.

НАСЬЛІДКИ УНІІ.

Перепровадивши легким коштом, бо при помочи самих епископів—здрадників, унію з Римом, утвердивши любов до сеї унії кого буком, кого прогна нэм, карою і тортурами, почали польскі пани і їхній уряд здійсняти свої мрії, які в завіщаню лишив їм Казимир, що то перший пробував знищити Русь, а на эї кістках збудовати ,,Польску од моржа до моржа''. Правда, що автори унії - епископи дістали то, що їм спілка з Римом обіцяла: вигідне житэ, розкоші, силу і почести, але українськиї народ не тілько, що не добив ся ніяких прав ні в ділах віри ні народности: але погорджений, луплений до семої скіри своїми і чужими, зістав кинений гіркій судьбі, гоненям і тяжкому материяльному недостаткови.

Ляхи і по так коштовній науці, що эї дістали в козацьких війнах, не научились пізнати, що держава зможе устояти ся лише справедливостю і рівним трактованэм всїх народностий. Они довго досьвідчали, що лиш їх несправедливе поступованэ з Українцями, їх нетерпимість до української церкви, довели до сих страшних воэн козацьких, що в них пролито тілько братньої крови, що в них ціла широка, плідна і богата земля знищена, сьлізми мілїонів зрошена, грубо кістьми вкрита, станула одною великою пусткою. Знали Ляхи тоэ, та в місто направити лихо, вкоротити давню вражду, ненависть до українського народа та підносити чесними, справедливими способами народ, доведений до крайної нужди і біди они кинули ся і тепер на него безборонного, щоб той народ знищити до тла, щоби по тім народї і слїду не стало.

Мало було для Польщі, що відняла Україні бояр і міщан, мало, що позбавила ю краси і богацтва. Эї тревожи ло эще то, що простий народ український мимо тільки лихоліть все ще держав ся при своїй українській церкві і своїй народности. Належало отже примусити той народ, щоби він забув своэ українське імя і відрік ся своэї народної церкви, до котрої приляг з такою горячою любовію. На свою велику радість добили вже Ляхи торгу з українським епископатом, що приступив до унії. Дістати би эще до унії ,,хлопство", і дрібну українську шляхту, і місия скіньчена а український велитень зложений до гробу а на його кістках готове ,,крулэство".

Перше коли українська церков мала эще яку таку оборону то від бояр, то козаків — Ляхи нищили наш народ удаючи ,,браці", розсідали ся на нашій земли як "культурніки" — себ

то ширителї просьвіти, гаразду і госпо дарности. Тепер коли нестало Сагайда чного і Хмельницького, коли не стало козацького рицарства - а здрадники е пископи самі викули унїю і з унїэю від дали весь народ на потапу наших воро гів — Ляхи припустили тепер сьмілїй ший штурм на осиротїлий народ і на эдину його твердиню сьв. церков.

В 1717 р. уложили собі польскі пани так званий, ,,проэкт на знищенэ України'' проэкт, як побачи мо дальше, незвичайно злобний і рішу чий, а котрий хоронить ся до нинї в імпе раторській бібльотецї россійського цара. Способи, якими мало нищити ся сю нещасну і без проэкту Україну уложено слїдуючі:

1. Шляхта руського обряду чи то Унїяти, чи не-унїяти не мають бути припущені до нїяких урядів, особливо до таких, де би Русин міг дійти поволи до маэтку і до слави. Кождий

Поляк повинен від Русина сторонити і оказувати йому погорду, висьмівати його віру, чи вона уніятска, чи православна, а в бесіді при Русинах говорити найбільше о руських забобонах; таким способом з певностию лишить Русин свою віру а перейде на латиньство.

2. Польські пани не повинні приймати на службу Українців, щоби вони нічого не привчили ся. Приймати можна тілько таких, про яких знає ся, що вони покинуть свою віру.

3. Зле, що є ще по містах много богатих Русинів-Українців. Треба отже старати ся, щоби вони з'убожіли і не мали просьвіти, а тоді не мати-муть підпори анї в майнї, анї в розумі. А можна то зробити таким способом: коли місто належить до пана, то нехай нан спровадить до свого міста Жидів, вони вже своїми хитрощами повитискають Русинів-Українців з міста на передмі-

стя, а там буде можна наложити на них панщину. Коли-ж місто належить до коронних дібр, то нехай старости не ресьлїдують міщан і помало приучують їх до панщини. І до тих міст треба спровадити Жидів і троха римо-католиків а Русинів-Українців не допускати до нїяких урядів і всї декрети маґдебурських слів писати в польській а не в українській мові. В той спосіб Русини-Українцї відвикнуть від свого і не мати-муть по містах нїякої сили анї поваги.

4. Їх епископів треба засьлїпити, щоби вони не знали, що кругом них дїє ся, а попам ріжними справами так до кучати, щоби не мали часу про нїчо своє думати і дбати. Епископами робити шляхтичів і то таких, що мають свояків Поляків, аби Поляки мали від них поміч, а по їх смерти забрали їх майно призбиране за час епископства. Але і таких українських епископів не допу-

скати до сойму, щоби вони там не заприязнили ся з ліпшими Поляками та щоби їх обряд не набрав через те більшої поваги. Але головне і найважнійше, щоби вони (засїдаючи в соймі з нашими) не зміркували, що ми потайки плянуэмо зробити і зробимо з ними і з цїлою Україною.

5. Польські епископи нехай собі подадуть руки і постарають ся, щоби українські епископи мали тілько титул „суфраґанів" і щоби польські пралати мали право наглядати так їх, як попів і прилюдно їх напоминати й карати. Через те нарід думати-ме, що римський костел щось більшого, ніж грецька церква і виречe ся свого. Попи суть необразовані і тупі, не потрафлять поучити нарід, що їх обряд походить просто від сьвятих отців грецьких та по нинїшні часи затримав ся без зміни. Щоби когось утримати в темнотї, на те найлїпший спосіб, аби він був убогий. От-

же нехай дідичі не закладують ніяких церковних фондацій, щоби попи мусїли від них купувати церковні ґрунти. Польські теольоґи кажуть, що як дідич продасть церковний ґрунт,—то не э симонія. Але, де вже э церковні фондациї нехай польські дідичі, що мають право презенти, без скрупулів беруть гроші, але би то не називало, що за презенту (бо то гріх) тілько на те, щоби попуньо відразу був такий бідний, аби не мав за що купити шизматицьких книжок. Передаючи попови парохію, не треба виразно писати, котрі поля йому передаэ ся до ужитку, анї в тім документї не згадувати про вольности, яиих уживають латинські ксьондзи. Документ писати так; ,,Я той а той, даю парохію (тому а тому), увільняючи його від панщини''. Так робили наші старосьвітські Поляки і мали з попів зиск мало що менший ніж з хлопів. Піп не сьмів купувати горівки деінде

як у панського арендаря-Жида, а коли Жид зловив контрабанду, то забирав у попа воли за кару. Піп не сьмів молоти в иньшім млині, як у паньскім, а коли змолов де инде, то панський Жид забирав йому силою з комори не тільки муку, але й иньші припаси. Такими й иньшими ще способами навернули наші предки многих православних до римокатолицького костела, а й ми при помочи таких способів можемо навернути решту... Попів зведемо до такої нужди, щоби вони не могли спромочи ся не тільки на торжественну одежу, але навіть на потрібнійшу — а вже щоби й подумати не могли про закуп книжок, або науку своїх дітий!

6 Сьвященичі родини треба за найменші переступства як найострійше карати. Кромі того не треба попові чів звільняти від паньщини (з виїмком одного, котрий колись буде попом на місци батька), нехай їм не буде вільно

мешкати у вільних містах, анї переносити ся з місця на місце. Але коли-б вони були мудрі і знали, що після закона не вільно так з ними поступати, то треба якимсь крутарством перевести таку ухвалу, що попівські сини (кромі одного) мають стати панськими кріпаками. Але поки що вони мають доступ до наших публичних шкіл — отже треба їх у тих школах пересьлїдувати. Батьки нехай понамовляють своїх дітий, щоби їм докучали, а наші учителї, мудрі люди — не звертати муть на те уваги, противно, самі їх пересьлїдувати-муть. (Кажу се, бо я сам бачив таке.) Але нехай нїхто не думаэ, що було би добре їм у с ї м заборонити доступу до шкіл, а то з отсих причин: (1)Панські діти не мали би на кого звалювати свої власні провини і переступства, як би по школах не було руських дітий. (2) Латинські ксьондзи помалу переконають руські діти, що оба

обряди ,,то вшистко эдно'' і Русини з часом перейдуть на наше.

7. Коли-б Українці (Русини) якимсь чудом таки здобули висшу осьвіту — у що я не вірю — тоді треба з ними так поступати; Тим, що належать до духовного стану, а треба се виразно заявити, щоби жили безженно, дамо їм більші вольности і більші доходи. Коли все духовеньство буде безженне, тоді наша ціль осягнена. Бо коли вимруть безженні сьвященники, то разом з ними позбудемо ся і тих, що були би їх наступниками. Хлопських синів не допускаэмо до шкіл, попівських не буде, дрібної руської шляхти мало, а й ті, що суть, то прості люди. Отже прийде до того, що всї місця віддамо латинським ксьондзам.

8. Але найтвердші э письменні Українці з хлопського стану. Вони бунтують і инших. Треба їм вирвати їх сьвідомість, а тоді вони станутъ смирни

ми: ми Поляки, мусимо заказати хлопським синам, ходити навіть до дяківських шкіл при українських церквах. З того мати мемо не тільки щойно названий хосен, але ще ухоронимо ся від шкоди, бо хлоп, що засмакуэ в школї, шукаэ волї і втїкаэ від пана за десяту гору. Вже жалують ся на те воэводства Галич, Волинь, Поділэ, Брацлав і сусїдні землї. Економи і завідателї (,,жонци'') повинні отже як найострійше уважати на те, щоби хлопська молодїж не привикала до книжки, тільки до плуга і до ціпа.

9. Щоби скорше знищити Українців, треба зібрати в окремий реэстр усї їх блуди і провини, щоби сьвіт думав, що стала ся справедливість — на випадок, коли-б ми сей плян перевели. Як правдивих закидів против Українців не буде, то задля переведеня наших плянів треба повидумувати красно уложе-

ні брехні, — або ще ліпше: під іменем руських попів а навіть епископів, самі повидаваймо руські письма против державі, против польського народа і против католицького костела — а потому скажемо, що то написали Русини-Українці і так позискаэмо против них духовенство і сьвітських, сенаторів і шляхту.

10. По приготованях, треваючих довший час, не брати ся до діла напрасно, не всюди в один час, анї навіть не рівночасно в ріжних місцях. Зачинати треба по закутинах краю, де більшість римокатоликів — і то не без причини. І таким способом, хитро й осторожно, зрадою - підступом і пострахом перетягнемо Русинів на католицьке; перед сьвітом мати-мемо славу, що то вони по добрій воли перейшли, а ми їх при божій помочи приймили до римського обряу.

11. Але легко може прийти до того

що український нарід піднесе бунт у своїй обороні, а Поляків за мало, щоби могли вимордувати всїх Українців, отже бунтівників віддати в руки Татарам, а на їх ґрунти спровадити з Польщі Мазурів. Нема страху, що Москаль поможе Українцям, бо Москаль іще гірше ненавидить уніятів, як нас і хотїв би їх бачити в найбільшім нещастю. Але як би навіть був їм прихильний, то ми таки діпнемо свого. Такими й иньшими ще способами воюючи против Українців, мати-мемо невдовзї такий хосен з того, що Польща розживе ся в ,,мілосьцї і зґодзэ'', вороги бояти-муть ся її сили, а римська релїґія розширить ся ще більше як на 160 миль — словом, будемо міцні і забезпечені. На конець звертаю увагу на те, що коли Україна лишить ся при своїм, то чи она буде шизматицька, чи не буде, все буде грізна для Польщі. Але коли ми эї перетягнемо на своэ, то зробимо з не

ї римсько-католицький край і мати-ме-мо союзника — що дай Боже, Amen''.

Вот проэкт! Він і подібні йому проэкти введено таки дійсно в житэ, і наш народ завдяки сим культурним проэктам носить до нинї знак їх ,,братнэй мілосцї'' під видами неуцтва, некультурности, простацтва і нужди.

Вот такі полекші придбали для народа эпископи-здрадники через унїю, через ту унїю, котра мала вирівнати лише ріжницї що до віри, а впрочім мала запоручити нетикальність обряду, через унїю, що мала поставити українськиї народ на рівнї з католиками-Ляхами що до просьвіти, культури і добробиту. І поставила — та далеко не рівно.

Після таких проэктів було погано жити так для православних, як і ,,унїятів'' коло ,,братнэґо народу''. І одні і другі засилали то до сойму то до короля множество скарг — але сї скарги не знаходили прихильности. Перед суд не

мож було нести також нічого, бо судили Ляхи тай судили так, що наш чоловік найневиннійше бував караний, щей платив кошта. З девізом ,,уніяці і католіци — то вшистко эдно!'' почали будовати Ляхи по цілій Україні косьцюлки і каплічкі, садовили по руських селах своїх ксьондзів, щоб сї пильнували руських попів, селян же сами перетягали на латиньство. З того то часу по наших руських селах до нині тілько Русинів латинників, людий руських, що і слова по польски не розуміють, а між сими людьми ,,ксэндз''— польский шовініст, що сим лише трудить ся, щоб сіять незгоду і ворожню між одними а другими, між латинниками а пів-латинниками, чи там ,,уніятами''.

Та приглянмо ся дальшим насьлїдкам сьвятої унії з Римом. Вже золотий проэкт згадував, щоб селянським синам заборонено учити ся навіть в церковних школах, а шляхетскі українські дї

ти, щоб по школах переслїдувати, щоб в сей спосіб Українцї ,,не мали підпори анї в майнї, анї в розумі''.

От лист польского короля Владислава, якого зміст зовсїм не запоручаэ для України сеї благодати, що мала сплинути на наш народ з принятэм унії.

ЛИСТ КОРОЛЯ ВЛАДИСЛАВА IV. ДО АРХИМАНДРИТА ПЕЧЕРСЬКОГО МОНАСТИРЯ ПЕТРА МОГИЛИ В КИІВІ.

Я, Владислав IV., з божої ласки король Польщі, напоминав Тебе строго і тепер наказую, щоби Ти сейчас розвязав друкарнї і то так, аби їх не було анї в Київі, анї в Винницї, анї в жаднім иншім місци.

На випадок, колиб Ти не виконав нашого приказу і не розпустив сейчас шкіл і друкарень, то знай, що за непо-

слух будеш остро караний нашим урядником.

Кромі того відклич з винницкого монастиря монахів Атаназія Івасковича й Христофора Канафольського і постарай ся, щоби ті бунтівники зараз від'їхали. Инакше не сьміэш зробити, під загрозою нашого гніву.

У Львові, 29. вересня, 1634 р.

Владислав.

Та видно архимандрит не послухав короля і не розвязав шкіл, бо два місяці потому пише король Владислав другий лист, здаэтъ ся до того урядника про котрого говорив в першім листі.

II. [Зміст.]

Я, Владислав IV., з божої ласки король Польщі, довідав ся, шо печерський архимандрит не тілько що не по замикав шкіл у Київі, на Волині в Брацлаві, але що нові школи позакладав, а то мене глибоко вкололо. Отже взиваю Вас, переказати йому, щоби довше не

опирав ся і сейчас позамикав школи. А колиб він упер ся і знов не послухав, то поручаю Вам не допустити до ширення тих шкіл, але позамикати їх.

В Варшаві, 27. падолиста 1634.

Владислав.

Так то дбали польскі королї і їхній сенат, щоби український нарід не мав учених і просьвічених людий. А Ляхи голосять перед сьвітом, що вони нашим народом по батьківськи опікували ся. А ось новий доказ їх „батьківської опіки". Таки польский історик, Ян Длуґош пише таке про польского короля Владислава Ягайла (Яґеллу, котрим так голови набивають нашим дїтям).

„В роцї 1412 удав ся Владислав в товаристві лятинського архієпископа до Перемишля. Там перемінив руську катедру, красно збудовану з квадрато-

вого каміня і стоячу в самій середині замкового майдану - на латинський костел, казавши перед тим повикидати з гробів руські кості. Зібрачий руський нарід плакав і тяжко проклинав".

Через унію берестецку [illegible] ли Ляхи українську церкву [illegible], що оден держав і майже до [illegible] держить наші маси при своїй національности. Через сю унію з Римом розпала ся Українска церков на два табори, в наслідок чого настала на Руси релігійна борба між уніятами а православними. Ся релігійна борба зродила козацькі війни, що то запричинили тільки крови, терпінь і нужди -- а всьо для того, що козаки, як вірні діти православія захищали свою прадідівську віру перед Эзуїтами і їх спільниками-уніятами. Насильним змаганэм козацтва за Сагайдачного і Хмельницького удало ся вправді примусити Польщу, що тая признала

православним рівні права з другими, а пізнійше і сам король Собіский, щоб положити конець сій релігійній борбі надав всім Українцям свободу визнаня призволив православним мати своїх епископів і митрополита в Кіэві, но все таки не прийшло до лутшого. Як унія тів нищили хитрощами, так других себ то православних переслідували і гонили, як колись римські кесарі перших християн.

При кінци 17-го столітя була українська церков так розділена, що до уніятів належали чотири епископства: Полоцке, Віленьске, Холмске і Піньске, а до православних другі чотири: Львівске, Перемишльске, Луцке і Могилівске з митрополиэю в Київі. Ляхи пустили тепер в рух весь эзуїтсьий апарат, в насьлідок чого 1690 року приступив до унії Перемишльский епископ Винницький а 1700 р. епископ львівский Іосиф Шумляньский. Той по

слідний приняв унію публично у Варшаві а повернувши до Львова заволодів при помочи польского війска брат ску Успеньску церков і поставив в ній свій трон. Ставропігійске брацтво эще православне боронило завзято церкви і вислало сейчас депутацию до короля, щоби той подав їм поміч против Шумляньского. Депутация узискала в короля чотири грамоті, силою котрих всї їх свободи були затверджені а епископови приказано, щоби оставив Львовян і не мішав ся більше в їх справи. Вкінци 1702 р. приступив до унії і епископ Луцкий. Принимаючи унію сї три епископи поставили такі услівя: щоби руський обряд був незмінений, щоби уніяти мали рівні права з Ляхами, щоби католицкі епископи не мішали ся в справи руської церкви. Сї услівя Ляхи дуже торжественно запоручили, але ні як нікуди і ніколи не додержали.

Таким способом оставала эще при

православію Біла Русь (литовска) з своїм Могилівским епископом. Як-же поводило ся сїй Білій Руси, вказують тогдїшні часті жалоби біло-руського духовеньства, о яких в коротцї згадаю.

,,В Литві — пише оден з Могилївских епископів — Татарам і жидам віддають більше поваги і їхнїй вірі, як православним християнам. Татарам позволено ставити мечети, а жидам кагали, християнам-же строго зборонено будовати церкви... До московского царя Петра I, так писали православні жителї міста Невля: ,,Позволь подати нам бідним раду і поміч і охорони нас від льва рикаючого, що то день і ніч промишляэ, як би нас поглотити''. А православний эпископ Юрій Кониський так говорив в польскім соймі 1765 р. до короля Станїслава Августа: ,,Одно, що нам закидають яко проступок, эсть віра наша... Християни від Християн бувэм переслїдувані, замикають нам на-

ші церкви, де Христос эсть неустанно славимий, а отворені жидівскі синаґоґи, де Христа зневажають''.

Для скорійшого і успішнійшоо зда вленя православної віри в Польщі була установлена специяльна місионарска комісия, що мала проїздити ся по Україні і будь страхом, будь обманьством, силою і інтриґами відвертати наш народ від эго прадідівскої віри. Місіонарі брали з собою войско, при котрого помочи проганяли попів, грабили їх майно, а жінки та діти давали гузарам на поругу. Тих-же, що не хотіли покорити ся, ковано в кайдани і відсилано в польскі городи, де їх немилосердно бито, приковувано до тачок і других тяжких робіт.

При таких гоненях находило ся православіэ в польскій державі аж до эї упадку. Польска гіэрархія і маґнати всегда стреміли до тої цілі, щоби всяке не-католицке віроісповіданэ і

весь народ наш, прозваний ляхами ,,шизматиками'' повернути до латиньства.

Та сказав-би може хто, що таких обид дізнавала лише православна церков, а уніятска заживала лучшої долї! Деж там! Прецї для польских сьвітских і духовних полїтиків церковна унія служила тілько яко средство до спольщеня України; їм-же не ходило о то щоби Українцї признавали головою церкви папу Римського, но о тоэ, щоби цїлком підорвати українську церков народ-же сам перевернути в латиньство. Що і Уніятам не - гаразд жилося сьвідчить вже сам преславний ,,проэкт на знищенэ Руси'' Надармо руські митрополити і эпископи, що були злучені з Римом, заносили жалоби до римського папи, щоби сей зі своэї ласки зволив вкоротити ревність польского духовеньства -- та нич не помагало. Папи римські і видавали час від часу бул

лї (закони) в користь „Унїятів“ і їхнього обряду, і се нич не помогло, бо полїтика польска брала верх і над послухом, яке в католицькій орґанїзациї належить ся папі.

І так вже з початком 17--го столїтя, майже зараз по оголошеню „Унїї“ митрополит Рутский Веніямін дуже ревний унїят, заносив до Риму жалоби що народ український нарікаэ, що унїя служить лише средством до легкого перетяганя на обряд латинський, до винародовленя Українцїв. Коли наш народ вігнаний діявольско — эзуїтскими штучками до унїї мимо всїх напастий стояв твердо при своїм обрядї і жалував ся перед цїлим сьвітом на гнет; то Ляхи зовсїм отверто висказували ся, що не терплять унїї та унїятів, і що піддержують ненависть між православними а

уніятами лиш в сій цїли, щоб сей оден брат в брата народ знищив самого себе у брато — вбійчій борбі.

В 1664—ім роцї писав Эпископ Холмский, також уніят, до Риму, що латиньскі эпископи стремлять до сего, щоб знести всї уніятскі эпископства, добра їх собі загорнути, а уніяти — вірні, щоб були віддані під їх опіку. —,,Уніяти писав він, булаб вже давно повели ча[illegible]я побідою над православіэм, эс[illegible]ему не перешкодили латинники [illegible] так сьвітскі як і духовні, котрі [illegible]ють: уніят чи православний то о[illegible] а удержують уніятских попів [illegible]е лиш, щоб з нас тягнути зиски. Уніятских владик непокоять, на уніятских попів накладають ріжні тягарі і роботи, добра церковні силою відбирають і віддають польским костелам. Руські попи хотяй уніяти, хотяй заручено їм рівні права з латинським духовеньством, мусять давати данини

польским ксьондзам; эсли нема збіжа, то забирають їм худобу, набіл, одежу". Оттак скаржив ся Холмский эпископ Уніят в Римі, а його скарга була скарго ю міліонів українського народа.

Щоби ще тіснійше зближити ру ську церков до латиньскої і затерти в ній сліди восточного обряду, кинули ся вкінци Ляхи на обряди і звичаї русь кої церкви а заступили їх латиньскими. До того надали ся особливо монахи — Василіяни. Чудотворні наші черчики ви ховувані через 25 літ польскими Эзуїта ми, повводили між наші обряди - богос луженя і практики чисто латиньскі, ко трих не устанавляли ні Собори, ні зат вержували римські папи.

Для всесторонного представленя тодішної долї нашої руської Уніятскої церкви наведем эще слова вже не наше го руського історика але польского, католицького попа, котрий в своїй кни зї „Історія Унії" говорить між иншим

так:—,,Унїяцка Русь терпіла через що — раз частїйший перехід шляхти на обряд латиньский. Причини такого переходу були ріжні: низьке образованэ руського духовеньства (бо взагалї русь кому духовному не вільно було учитись;) упосьлїдженэ руської шляхти в правах і привілеях горожаньских і обіцянэ тих прав тому, хто перейде на обряд латиньский, погорда, яку виявляло латиньске духовеньство їх церкві і эї обрядам, зовсїм отверте переняганэ до латиньского обряду руської молодїжи в эзуїтских школах; на се перетяганэ унїятів до латиньского обряду, на пониженэ руської церкви і духовеньства жалують ся руські владики перед римським престолом і на соймах польских, почавши від початку 17-го столїтя до днесь. Трудно повірити, в який безличний спосіб дражнить латиньске духовеньство унїятів. В роцї 1643. лат. епископи зібрані на синодї у Варшаві, ви-

дали декрет, повний обуреня на се, що рускі владики вживають тих титулів що й они, носять хрести на золотих ланцушках і т. п. Митрополиту руському прислуговало право належати до сенату, та лат. епископи не допустили його. Від низшого духовеньства здирали десятини, віддавали сьвіцким судам, підчас коли духовних латиньских суди ли їх суди духовні. Трудно не подивляти і не склонити голови перед тими героями за сьв. віру, коли бачимо, що они стаючи уніятами, не тільдо нічого не зискали, але вступили на тернисту путь.

Так описуэ латиньский-кат. піп судьбу нашої церкви в сих часах унії. Пише тоэ Поляк, з чого можна заключати, що в дійсности гоненя і гнет руської церкви були о много більші, як ту представлено. І в самій річи — всї записки, всї наші літописи, які зістали до нинї з сих нещасних днів, висказують одного

лосно, що на нашу українську народність і на нашу церков вложено вінець терпіня, якого приміри ледво можем стрічати в гоненях Христіян поганами.

Тож і вірно нарікаэ на недолю унїятів крилошанин Луцкої діэцезиї Теодозий Бродович; ,,Знай о тім злучений з Римом Русине, а на своїй батьківщинї обдертий зі всїх прав, що дармо з'усиляэш ся, щоб показати вірність, послушеньство і своэ підданьство, надармо в унїї віддаэш ся в неволю — тобі не повірять нїколи!!... Причина ненависти та одна, що ти Русине, хотяй Унїят эси галузею того дерева, в котрого ини побачено в перше отрую. Ти бо дай через звичаї і обряди належиш до тої всхідної церкви, котра поспіла колись рівнати ся з римською. То твій Русине непростимий гріх, більший перед темним лицем Ляха, як первородний перед лицем Бога, эго бо нї крещенэм, нї покутою, нї переміною свого о

бряду не зітреш...

Не предвидів сей чесний унїятский канонїк, що такий горячий його поклик, який він виголосив до унїятів руського Волиня перед сто лїтами, дав ся приноровити эще на довго до унїятів рускої Галичини, котрі мимо того, що оставили вже під австрийскими цїсарями, переносять аж до днесь мало що не то саме, що переносили всї унїяти в давній Польщі.

Року 1667 перейшла Україна на підставі Андрусівскої угоди в кігтї російских царів; імператори Россії добувши власть над нашими землями, завели туть славну господарку винародовленя Українців, винищеня їхньої просьвіти, мови, лїтератури і, т. п. а на то місце постановили усьо московске, усьо своэ. Сю місию розпочав московский цар Петро Великий а докінчила Катерина. Загарбавши Україну Москалї справили ся поперед усього з унїэю,

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

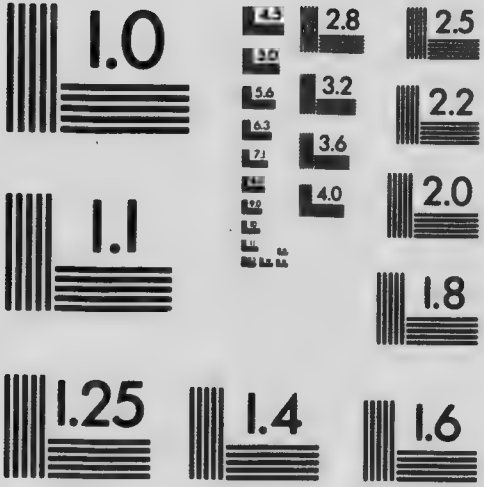

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

навернувши силоміць більшу часть унї ятів назад на православіэ. Якого лиха дізнала українська церков від Ляхів католиків при перетяганю на унїю, та ке саме стрінуло эї і наверненэ назад до православія. Та се московске правос лавіэ далеко було інакше, як поперед не, в якім жила наша вітчина від сьв. Володимира. Цар Петро покинув всхі дних патріярхів а утворив з вибраних епископів т. зв. сьвятїйший синод, ко трого головою станув сам цар, а найвис ним чинним урядником сьвітский чо ловік з назвою обер — прокурора. Злу чена в такий спосіб православна цер ква з державою пострадала геть до реш ти сю самостійність і волю, якою жила від введеня на Русь християньскої ві ри. Царскі укази, поліция і чиновництво заступили тепер власть порядкованя церковними справами тож і не дивно, що сьвіт змінив назву давного право-славія на царославіэ. Московські царі

занявши від розпадаючої ся вже Польщі Україну, вігнали, як було сказано Українців назад до православія, — та тим не направили зла. Як Ляхи з унїэю накинули нашому народови ярмо неволї -- так Москалї з своїм царославіэм сю неволю ще більш утвердили; заказали по нашому писати книжки і учити в церквах наказали говорити проповіди лише по московськи, українських учених уміщували і пильно наглядали по своїх містах і т. п. -- а народ терпів довго - довго, бо зміняти віри не було вільно, а в царославю бачив загладу своэї народности, мови і школи. Доперва в 1905-ім роцї, коли народи Росії видерли у царя конституцию, побачив сьвіт як в смак було нашим Українцям терпіти у себе віру, яку диктував цар і його поліция. Від 17-го цьвітня 1905 року перейшло з православія вже навіть не на унїю, але просто на католицизм: у волиньскій ґубернії 6960 Українців, у

київскій 1120, подільскій 3000, могилівскій 41 тисяч, а в холмскій 125 тисячів.

УНІЯ В АМЕРИЦІ.

Перейшовши добру школу визиску, погордженя і переслідувань, вигнана недолею зі своєї рідної землиці опинила ся частина найбіднійших, наших уніятів на американській земли: в Канаді, Сп. Державах і Бразилії. Приїхали в новий край як греко-католики і такими хотіли зістати на дальше. Почали будовати церкви, при церквах школи а все на основі свобідного автономічного устрою, на взір американських не-католицьких громад. Стали помало Русини дороблятись, а почувши у себе силу зачали домагатись своїх добрих руських сьвященників із старого краю. На сї голоси із'за моря приїхав перший о. Волянський. Та не довго суди-

ло ся йому тїшити людий; пішов о. Воляньский представитись айрискому католицькому епископови, а той викляв його нїби за те, що жонатий. По екскомунїцї о. Воляньского посипав ся цїлий ряд листів то до Риму, то до галицьких епископів, щоби на будуче не висилали жонатих сьвященників, а жонатих, які встигли за той час наїхати, щоби відкликали назад. Послушні Римови галицькі епископи почали висилати лиш нежонатих, за те Угорщина надіслала жонатих подостатком між своїх угро-руських еміґрантів. Рим знова в клопотах. З Америки йдуть скарги за скаргами, що руські унїяцкі попи то заволоки, жебраки, приносячі згіршенэ іновірцям. На сї доноси айришских біскупів надіслав Рим от-таке розпорядженэ яке мало на цїли раз на все убити сьв. унїю, а Русинів вігнати на лоно латиньскої кат. церкви.

Сьвята конґреґация для розши-

реня віри в Римі 10 мая 1892.

Эго Еміненциї Кардиналови

Якову Джіббонсови, архиеп. Балтіморскому.

— Істнуэ від кілька літ звичай, що в сих церковних провінциях, да живуть Русини, духовну опіку над руськими еміґрантами віддано таким сьвященникам того-же обряду, котрі привезли з собою жінки і діти. Позаяк сї сьвященники наносять великий скандал жителям не лише католицьким, але і іновірцям проте належить пильно пристосувати сї норми, які сьв. конґреґація эще 1-го жовтня 1890. видала до руських владик, а іменно;

а) щоб відкликали жонатих сьвященників назад до своїх діэцезий

б) і щоб на будуче посилали лише нежонатих, які довжні замельдувати ся у епископів сих провінций, де наміряють працювати, де дістануть юрисдик-

цию і яким будуть піддані і послушні,

Прошу тебе, Еміненціэ, щобись був ласкав повідомити листовно і прочих єпископів тих провінций, що сьв. конґреґация не відступила від попередних розпоряджень (взглядом Русинів) а щей напімни їх, щоб сего пильно стерегли....

М. Кардинал Лэдуховский Преф.
А. Архиеп. Амідан, секретар.

От з сего ,,чудесного'' розпорядженя бачить ся, якою опікою сповиті Русини-уніяти не лише в Галичині, але і за морем. Боялись там в Римі, щоби наші жонаті священники не були скандалом для інновірців! Через що? — Через те, що мають законні діти... Не о жінки їм ходило, ні о скандали, але о се, що сих яко закнно жонатих не можна буде втягнути до латиньства, де нічо законного бути не може... ні жінок, ні дітий законних! А з нежонатими зовсім інакше! Сї розпорядженя і безличні практики аіри

ских лат. епископів взглядом Русинів так поділали на огорнених опікою унія тів, що скликають з'їзди сьвященників і делэґатів до Вилксбері і Газельтон, де рішили перейти на православіэ, слиб важили ся відкликати жонатих сьвящен ників назад до краю. Тоді то і крикнули наші перший раз: Проч з Римом!''

Коли прогомонів сей перший сьмілий клич на вольній земли, а прогомонів не від якого високо культурного на рода, противно народа від віків гнобле ного і бідного, коли сей сьмілий клич: ,,проч з Римом!'' спричинив перехід ві сьмох тисяч душ на православіэ, власти католицької церкви не на жарти настрвшили ся. Побачили, що зробили промах. Побачили, що до Русина таки годі так скоро приліпити латиньство-тай приспали таки в зародку сьвяте римське розпорядженэ. Сьвященників жонатих таки не відкликано, що більше їх принимали сэми лат. епископи під свій

покров, як лиш ті записали їм церковні маэтки. Думали Русини, що Рим по правив ся, тай дав їм спокій. Зажила а мер. Русь давним житэм, уважаючи розпорядженэ з 1892 р. убитим раз на все.

Так думали в своїй наївности Русини, однак інакшэ думали сї, що ведуть полїтику в лат. римській церкві. Розпорядженя попереднього не приспали, не знесли, тай не виконували, бо раз що не могли, друге, що се не було на часї а по трете не було варта. Щож їм по виконуваню розпорядженя, эслиб через нього всї унїяти або більша їх часть перейшли на царославіэ. Они-ж полїтики Ждали лїпшого часу а сподїваючись що він наспів видали друге розлорядженэ, яке в перекладї звучить:

Апостольска Делэґация
в Сп. Державах Америки.
Вашінґтон Д. С. дня 6. серпня 1898.

Ваше преосьвященьство!

У відповідь на ваш лист з серпня

3 - го доношу Вам, що сьв. пропаґан да для розширеня віри эще 12-го цьвіт ня 1894 року унеможливила приїзд до Америки руським жонатим попам пере довсім для того, що ті управляють не дозволене жебрацтво (т. э. колэктують між своїм народом датки на церкви прим. авт.) В сій цїли і вислала пропа ґанда листи до руських епископів, з по рученэм, щоб пускали до Америки ли ше безженних або вдівців; тай ті виї дуть до Америки аж тодї, як того зажа даэ наперед, через сьв. пропаґанду мі сцевий лат. епископ, в котрого діэце зиї маэ руський піп і осїсти. Тодї одер жать позволенэ! В Америцї мусять під чинити ся дотичному римо—кат. епис копови, котрий і буде давати їм епис дикцию у всякім поодинокім випадку. Эслиб хотїли збирати жертви, як було у них в звичаю, мають дістати на се специяльне позволенэ від епископа.

Судячи по сїй інструкциї сьв. пропаґанди зроблено всьо, щоб запобігти лиху, і эсли тілько наші римо—кат. епископи строго пристосують ся до сего розпорядженя — тодї зробимо кінець клопотам, які ми маэмо з русьскими попами.

D. Sbarrelti — auditor.

Ся друга благодать для амер. унїятів про котору Русини навіть нїчого не знали, узрїла сьвіт як раз тодї, коли наші почали думати, що перше розпорядженэ з 1892 - го року пропаґанда цофнула на зад. А се розпорядженэ було як раз до повненэм першого. Підчас коли по першім „посланію" мав бідний унїяцкий піп двох епископів; одного в старім краю, а другого латиньского в Америцї, то після другого стаэ той безженний чи руський вдовец цїлковитим, невільником римо—кат. біскупа. Він може прийти до Америки аж тодї, як того

зажадає католицький біскуп з Америки і то через Рим. Значить всю власть над Амер. Русинами віддано латинникам. А щоби колэктованэ на рускі церкви не опиняло ся в кишенах невірних унїяцких попів, — мусить кождий постарати ся о позволенэ на „жебрацтво.“

По таких римских інструкциях закотили католицькі біскупи рукави тай забрали ся таки на добре до роботи. Першим розбоэм, якого доконали на нашій церкві було се, що руський унїяцкий піп не сьмів душпастерувати поза своэю громадою. Як болючо дітнуло наших людий таке поступованэ дасть ся зрозуміти, коли зважимо, що в Америцї сотками з' орґанїзованих наших церковних громад, а на сї громади в сїм часї ледви кільканайцять душпастирів. А і з тих, які були не сьміли іти до других місцевостий з духовним кормом, бо так розпорядили сьвяті з

Риму! До других кольоній могли наші попи аж тоді іти, як того зажадав місцевий католицький піп! Трафлялось і таке, що хотяй епископ в своїй безмірній доброті і позволив невірному уніяцкому попови піти з духовним кормом між Русинів другої кольонії, так тоді католїцкий плэбан арештував бідного уніята за псутэ бизнесу.... Бідному завсігди вітер в очи....

Другим лайдацким ділом, в якому кат. біскупи вправляли ся на перегони — була юрисдикция попів. Діставши розпорядженэм з 1894 року власть над чорними душами руських духовників, лат. біскупи виляли на них бідних усю злобу, усю жовч при сїй оказиї, коли наш сьвященник приходив просити о юрисдикцию. Коли піп був all right, значить поплатив усї білї для підмоги епископа, ходив на їхнї конференциї і, т. д. — тодї епископ милосердив ся і обдаровував го на оден місяць

властию правити службу божу, спові дати і причащати. Хрестити, миропо мазувати і вінчати — вже не сьмів! або міг хрестити - але миропомазувати ні. По місяци мусів прийти знова проси ти о позволенэ, та рівночасно принес ти з коллэкти і требів віддаючи на городу за треби лат. ксьондзови, в кот рого парафії ті Русини мешкали.

Та найтяжшим обухом було для наших амер. Уніятів то жаданэ, щоби Русини записували свої церковні маэт ки на лат. біскупів. З роду вже любить Русин ,,своэ'': свою віру, свій обряд, свою рідну землю, тай забажав і на чу жині мати щось зі ,,свого''. Прийшов ши в Америку стратив або виставив на страту дещо як: землю, звичаї, рід ну мову, за то сю прогалину виповнив тут за морем будовою церков, шкіл, ос нованэм брацтв, і, т. д. Як--жеж болю чо мусів відчути атентат на свою кер вавицю, який так політично і безцере

монїй виконали лат. католїцкі біску пи! Ти Русине будуй, стягай ся з пос лїдного, щади гріш до гроша, бо ми потрібуэмо по паньски жити; тобі за се честь, що эси злученим з такими па нами.... отсе був весь арґумент, длячо го Унїяти мусїли поносити діэцезияль ні тягарі, яких вимагало розкішне жи тэ сьвятих но не чудотворних.

Усьо тоэ поступованэ Риму, лат. біскупів тай католїцкого клиру взагалї маэ одну і ту саму мету, що і без карне та провокуюче поступованэ наших старокраэвих властий та наших лат. попів. Римови треба конче позбу ти ся унїятів, що через свій обряд і церковні привилеї дуть тягаром його заборчій, варварскїй полїтицї. Тож ко ли через попередні розпорядженя від дано вже заморского Русина під цілко виту власть католїцкої гіэрархії — при ступлено крок дальше, щоб увільнити нещасного від тої поганої назви ,,унї

ят", а зробити його римо -- католиком від ніг до голови. В тій цїли і видає сьвятий Рим нове розпорядженє 1897 року — яке в короткости так звучить:

Декрет сьв. конґреґациї для розширеня віри для справ всхідного обряду.

Сьвята католїцка церков апостольскою милостию і своєю найвисшою властию дуже щиро старала ся, щоби права попів і вірних скріпити. Проте узнала право всхідних народів, жиючих в Америцї, виконувати свій власний обряд та поручила їм цїлкови то піддати ся латиньским біскупам. По установленю тих двох условій видала конґреґация в послїдних роках много хосенних розпоряджень, котрими причинила ся до добра і побожности у вірних. Однак сумно, що много людий всхідного обряду задля браку їх сьвященників позбавлені духов

ного корму. Задля того конґреґация ви даэ таким декрет за потвердженэм найсьвятійшого вітця, папи римського, а іменно:

1. позваляэ ся вірним всхідного обряду жиючим в Америці держати ся латиньского обряду, (а що чи не гарно

3. в церковних провінциях півн. Америки, де эсть много вірних руського обряду, біскуп порадивши ся з своїми суфраґанами маэ вибрати руського сьвященника безженного і спосібного, а эслиб не було, то призначити латинського, котрий маэ управляти народом і сьвященниками сего обряду.

Ніхто не маэ сему противитись!

Дано в Римі в палаті сьвятої конґреґациї 1897.

Отак дбають про тебе Русине там, де тобі забезпечено права, свободу і нетикальність обряду! Весь руський американ. народ враз з його духовними, з його церквами, братствами, школами від-

дають під опіку спосібних вже навіть не біскупів, але просто кат. попів. Чи не безчельні ті римскі сьвяті чи най сьвятійші?

Зовсім природно, що Русини хотіли чи нехотіли, сьміяли ся, чи плакали були на ті всї безправства безсильні. Біскупи повтягали наших попів в свої шематизми тай крім одного, Івана Ардана ніхто і не запротестував проти сего. Всї корили ся, бо інакше булаб їх спіткала доля висше згадано го сьвященника, котрого біскуп Гобан екскомунікував за то лише, що той не хотів бачити свого імени в католіцкім шематизмі.

Серед такої нагінки дійшли амер. Русини до переконаня, що їм конечно з'орґанізоватись, та спільними силами ставити опір латинізациї. Се здійснило ся 1901 року в Шамокін, Па., коли наші сьвященники і делэґати церковних громад заснували ,,Товариство руських

громад церковних в Сп. Державах і Канаді, котре на другім своїм з'їзді в Гарісбурґу 26 марця 1902 р. приняло назву ,,Руска церков в Америці''. На тім то зібраню поніс ся знова клич; ,,Проч з Римом!'' та далеко сильнійший як тому десять літ. Між иньшим зажадали зібрані, щоби

а)Рим вилучив руську церков з під власти сьв. пропаґанди для розширеня віри:

б) щоби відкликав всї некорисні розпорядженя видані для амер. Русинів:

в) щоб основано самостійне руське епископство в Америці,

г) що епископа вибирають сьвященники і делэґати церковних громад.

Ся важна подія як голосний вже другий клич ,,Проч з Римом!'' викликали заінтересованэ так в Галичині як і в Римі.

У відповідь на се появляэ ся без-

личний пастирский лист ґрафа Шептицького де він не розуміючи зовсім ні справи, ні відносин приписуэ усю вину сьвященникам, яких безцеремонно називаэ негодяями невірними, геретиками і, т. д. за то хиба, що сї посьмили заступити народ перед латинїзаторскими атаками найсьвятїйших з Риму. Однак інакше думали в самім Римі. Побачивши, що латати діри дірами дальше не можна, вислали ам. Русинам на глум... Мадяра. Розуміэ ся, що візитатора нїхто не слухав і не приймав; як перед тим, так і дальше домагано ся епископа, на котрого вкінци Рим і згодив ся, але вислав далеко не такого, якого бажали собі мати наші в Америцї. В місто самостійного, вибираного народом і сьвященниками епископа вислали з Галичини Стефана Ортиньского, того самого, котрого львівский суд во время оно узнав божевільним, тай то вислали без найменшої власти,

як орудіэ лат. біскупам до скоршого златинїзованя невірних ,,ґрікс". Більшість амер. Русинів не приняла і Ортиньского. А не приняла його задля булї, яку знова вислали з Риму разом з приходом Сотера. Ся пропамятна буля — то цїлий оден шкандал, не лїпший від усїх буль, якими ущасливляли римскі ,,святі" руський народ від 300 лїт. Після неї вільно Ортиньскому кропити сьвященників лише безженних. Священникам руським відбираэ ся власть миропомазувати а тайну сю віддаэ ся, так як в латиньській церкві тільки епископови. Руський епископ підчинений усїм лат. кат. біскупам, і може звідувати парохії та служити богослуженя лише за позволенэм дотичного римо-кат. баса. В превеликій любові до Русинів позволено ще-раз переходити їм на обряд латиньский особливо, в мішаних подружах; чи возьме Русин латинничку, чи латинник Русинку

— все покірний Русин „може" а часом і „мусить" перейти на латиньство. От-такий гаразд! З приводу сеї буллї не заспокоїла ся таки амер. Русь, хотяй дістала псевдо-епископа. Деякі галицькі сьвященники станули правда по стороні епископа, — та против него далеко переважаюча більшість. Зібраня народу, ґазети, навіть проповіди переповнені лайками, негодованями, ненавистию і протестами, а чим то всьо закінчить ся — покаже недалека будучність.

Справи руської церкви в Канадї були анї трохи не ліпші від справ церковних в Америцї, эсли взагалї не гірші. Розпорядженя пропаґанди застосовувано тут так само, эсли не з більшою ще ревностию. Правда, що були і ту рі жні сьвященники як; оо. Дмитрів, Тимкевич, Поливка, Заклиньский, Струтиньский, та всї вони проїхавши ся по канадийских прериях вернули назад

в Америку. Чому? Чи розсіяний по пре риях народ не міг дати їм удержаня? Не то! Всї они чи приїхавши на власну руку, чи вислані пропаґандою — мусї ли у всїм підчинити ся французким біскупам, мусїли записувати на них церкви, побудовані народом, із-за чого увійшовши в колїзию з вірними, що такій роботї всюди і все противили ся, попадали в зневіру і вертали з нїчим! Коли-ж на їх місце доставлено Василіян і ті хитрими эзуїтськими штучками хватили канадийського Русина за чуб — канадийскі унїяти стратили раз на все можність з'орґанїзувати ся і боронити своїх народних церковних інтересів перед римо-кат. полїтикерами. Василиянин — то спритна штука! тай собачий в нього нюх. Він знаэ, з ким як і куди. Дурного настрашить, підлизникови обіцяти-ме, перед мудрим і біскупа виречe ся, аби лише забрати церковний дід. В той спосіб ошукували народ дов

гі роки. Через таке опуство знищили вінніпеґську сьвіцку парохію — виставивши собі напротив старої церкви свою василияньску. Через їх інтриґи остають нині десятки кольоній без духовної опіки, через них вкінци не одержить ся, бай і юрисдикциї не дістане ні оден сьвіцкий гр. кат. піп. Французи і Кулярі розуміють, що лиш одні Василияни поможуть їм до скоршого златинізованя „ґалішонів" тому всюди і все їх потребують. о, чого не допустилиб у себе Русини американьскі — д ся в Канаді з найбільшими церемоніями. Французкі біскупи візитують руські церкви (роз. василияньскі, бо сьвіцких нема, крім незалежних, а до тих біскупам зась) целэбрують на високих тронах василияньскі служби божі, вписують „ґалішонів" до своїх католіцких орґанізаций (All catholics Federation) та видають для них обіжники з напімненями, погрозами, радами і „батьківскою

любовію''. Щоб скріпити ряди ,,римських кавалэристів'' ще більш певними і льояльнійшими для себе самих борцями — передягають своїх таки французких патрів в греко кат. фелон і епитрахіль. Ті звісні усім нашим канадийцям ,,руські піпи'' що і слова належно по нашому не вимовлять збивають на Русинах маэтки, уряджують собі не аби яке житэ — підчас коли деякі сьвітскі сьвященники утікають з студенної Канади біднійші як до неї приїхали. Та не о гроші специяльно ходить. Ходить о се, що збаламучений або застрашений карами пекольними народ пхають у французку кошару, сіють незгоду між своїми прихильниками а неприхильними, з чого непорозуміня, ворогованя і колотня вже не кажу між членами одного і того самого руського народу, але навіть густо — часто між членами родини.

Маючи ,,римску кавалэрию'' та

,,руські піпи" французкі біскупи не допускають і не допустять ніколи сюди сьвіцких гр. кат. попів, котрі могуть стати колодою в їх латинїзаторскій полїтицї. Ще не обтер о. Т. Василевич европейского пороху ,,із сапогів по прибутю до Віннїпегу - - а вже викляли: раз французи, за ними Базиляни, за Базилянами Шептицкий а вкінци й Ортиньский! То саме з оо. Крохмальним як і Гумецким. За що властиво? Перший вжей не --- жонатий, саме такий, як они люблять, нї тай нї! Причина ясна: маэмо ми мати клопіт з руськими попами, щоб они псули наші ,,сьвяті" пляни, взглядом ,,ґалїшонів" так лучше не пустїм і до Канади!....

Винувати тут треба не Французів не Базилян а тим менше ,,руські піпи." Они всї лише слїпим орудіэм Риму, того полїтичного Риму, що його ідеэю --- одна, эдин(спасительна --- католїцка церков --- без жадних гр. кат.

обрядів, без жадних упривілїованих на родів. Винувати не можна також і наро ду. Народ так завзято туманений че рез три сотки лїт звик до тої погрози, що хто не „унїят" тої спасеним бути не може. Народ під обухом католїциз му знидів -- знищив ся. Він вже лиш пісні сьпіваэ про тих борців за нашу віру --- козаків, що то кров лляли в бо рбі з тим саме Римом та його заушни ками. Вина спадаэ на нашу сьвідому бра тію, що знаючи історию народа, знаю чи яке нещастэ спало на наші краї з благодатною унїэю, і жиючи серед без головя, яке запричиняэ та сьвята спіл ка --- не відкриэ народови очий, не охо ронить його перед повінию латинїза циї, не вкаже шляху, котрим народ дій шовби до більш християньского житя, та до яснїйшого розуміня житэвої цї ли.

Перед Кан. Русинами протягли ся дві дороги: або в заплату за розбій

щей годувати своїм потом французку голоту, або самому народови без нічи його проводу боронити своїх нацио нальних сьвятощів. І народ вибрав друге. Щоби оперти ся латинізациї ор ґанізуэ ся в Канаді ,,Самостійна русь ка церков'' оперта на самім народі, кот ра заручивши автономію церковним громадам маэ на ціли подати їм прав диве слово Спаситиля - таке, як Він ли шив його в сьв. Эванґелію без глупих ново --- упечених римських, або царос лавних доґматів. Самостійна руська це рков полишаючи своїм вірним храми бо жі в їх власнім посіданю. не обтяжаючи їх найменшими драчками і полишаючи управу сих церков в руках вірних эсть взорм тої самої орґанізациї, якою бу ла руська церков за часів сьв. Володи мира. Тож не дивно, що одушевлений народ приняв эї як одиноку руській душі питому церков а тисячі приклон- ників по цілій широкій і вольній Ка

надї запоручують эї як найгарнїйший розвиток.

ЩАСТЬ БОЖЕ.

ЗМІСТ:

Сторона.

Передне слово
Початки христ. на Україні 9
Церковна справа до Унії.....16
Церковні брацтва 28
Унія 35
Наслідки Унії 56
Унія в Америці 91

ЗНАЧНІЙШІ ПОМІЧЕНІ ПОХИБКИ.

Стор.	верш	эсть	маэ бути
6	8 з гори	нэраз	нераз
20	3 ”	татарами	Татарами
26	5 ”	иопа	попа
32	7 ”	гитул	титул
33	3 з долу	1592	1596
39	6 з гори	поляків	Поляків
44	4 з долу	Эзуїти	Эзуїтів,
68	2 ”	обряу	обряду
69	7 з гори	іще	эще
79	4 ”	успішнійшоо	успішнійшого
94	5 з долу	закнно	законно
96	7 з гори	інакшэ	інакше
99	7 з долу	розлорядженэ	розпорядженэ

Руска Канцелярия

і НОТАРІЯТ

—посилаэ гроші до старого краю, продаэ шифкарти, залагоджуэ старо краэві справи через найздібнійших краэвих адвокатів, робить повномочія, контракти заосмотрені підписом конзуляту, продаэ поле і стягаэ довги з СТАРОГО КРАЮ, увільняэ від вправ військових і асентерунку. Продаэ і купуэ реальности по цілій Канаді. Управителем Рускої Канцеляриї эсть одинокий руский нотар на цілу Канаду. Остерігаэмо всїх перед чужими фірмами, як жидівскими і нїмецкими, котрі підшивають ся під імена: рускі адвокати, нотарі і т п.

Адресуйте так:

RUSKA KANCELARYA

834 MAIN ST WINNIPEG MAN

РУСКА КНИГАРНЯ,

одинокий на цілу Канаду склад руських книжок, поручаэ Пв. Землякам книжки всякого змісту: повісти, книжки історичні, шкільні, наукові, церковні і молитвенники.

Руська Книгарня ведена дуже совісно обслугуэ день-денно сотки своїх краянів а эї совісність доказують тисячі листів похвальних з цілої Канади а навіть Америки.

Пишіть по катальоґ, виберіть собі яку лиш хочете книжку, і заадресуйте:

RUSKA KNYHARNIA

435 Selkirk Ave Winnipeg Man